

**ЕКОНОМІКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 330.1: 339.9

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ АГРАРНОГО
СЕКТОРУ: ДОСВІД АГРАРНОЇ
ПОЛІТИКИ США ©**

WILLIAM P. SPENCER,
*Professor Emeritus
Agricultural and Resource
Economics Department,
Colorado State University
(Fort Collins, USA)*

Е.А.КІРЄЄВА,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)*

У статті досліджено поняття сталого розвитку аграрного сектору та розглянуто проблеми сучасності, які обумовлюють необхідність формування та реалізації концепції сталого розвитку, а саме: загострення екологічних проблем, неминуче вичерпування енергетичних ресурсів та швидкий приріст населення. Досліджено вихідні умови, необхідні для формування сталого розвитку аграрного сектору. Наведено та проаналізовано досвід США щодо впровадження концепції сталого розвитку. Проаналізовано інструменти державного управління, за допомогою яких відбувається підтримка та впровадження принципів сталого розвитку аграрного сектору. Вивчено державне пряме та непряме фінансування аграрного сектору в США. Дорадництво як один з ефективних механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектору на засадах сталості в США розглянуто в статті. Вивчено досвід Америки щодо реалізації програм молодіжного розвитку, метою яких є формування нової генерації лідерів-аграріїв. В результаті дослідження сформовано пропозиції щодо можливостей використання досвіду США та введення їх у вітчизняну практику з метою забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

Ключові слова: сталий розвиток, аграрний сектор США, державна підтримка, аграрна політика, дорадництво.

Рис. 3 Літ. 9.

Постановка проблеми. Сучасний світ зіштовхнувся з численними викликами, основними серед яких є загострення екологічних проблем, неминуче вичерпування енергетичних ресурсів та швидкий приріст населення. Усе це породжує необхідність нового підходу та погляду на збалансоване економічне зростання, однією з яких є концепція сталого розвитку.

© WILLIAM P. SPENCER, Е.А.КІРЄЄВА, 2016

У 80-х роках ХХ ст. у науковій літературі отримав поширення термін "сталий розвиток", яким позначали соціально-економічний та екологічний розвиток, спрямований на збереження життя на всій планеті, на розумне задоволення потреб людей при одночасному покращенні якості життя нинішніх та майбутніх поколінь, на дбайливе користування ресурсами планети та збереження навколишнього середовища. Головним постулатом цієї концепції стала ідея про те, що розвиток економіки може і повинен бути таким, щоб не супроводжувався небезпечним забрудненням та руйнуванням навколишнього середовища [1].

Сталий розвиток аграрного сектору є одним із пріоритетних завдань для України, адже сільське господарство залишається базисом економіки країни та найбільш перспективним вектором її зростання. Як зазначає Г. Калетнік[2] у своєму дослідженні, аграрна галузь української економіки є надійним фундаментом забезпечення продовольчої безпеки держави, базисом розширення її експортного потенціалу, джерелом задоволення внутрішнього попиту на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування [2, с.5].

Виходячи із вищезазначеного доцільно розглянути системний підхід до формування сталого розвитку аграрного сектору економіки із використанням кращого світового досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням та розробкою концепції сталого розвитку займалися зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема, О. Білорус, В. Вернадський, М. Голубець, Б. Данилишин, Г. Стадник [3], В. Торкатюк [3], О. Фурдичко [4], О. Шубравська та інші. Значну увагу проблемам аграрного сектору та шляхам підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських товаровиробників приділяли: Р. Буряк [1], Г. Калетнік [2], М. Малік, В. Онегіна [5], О. Прутська, П. Саблук.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення шляхів забезпечення стійкого аграрного розвитку на основі імплементації досвіду США щодо реалізації аграрної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток економіки в цілому та аграрного сектору зокрема набуває все більш широкого трактування. Та більшість науковців зазначають, що сталий розвиток - це поєднання економічного, соціального та екологічного компонентів у єдине ціле. Так, одним із підходів до визначення сталого розвитку є: "Сталий розвиток економіки – це така зміна стану національної економіки, що відображує приріст національного продукту і його якості при своєчасному запобіганні негативних ефектів". Провідною ідеєю концепції сталого розвитку є забезпечення високого рівня життя, що передбачає гармонійний розвиток екологічної і соціально-економічної сфер[3].

Згідно з визначенням сутності поняття сталий розвиток суспільства, воно спрямоване на задоволення потреб сучасного покоління без шкоди майбутнім генераціям людей. Вихідними умовами сталого розвитку можна визнати забезпечення:

- економічного розвитку, що підтримується на основі радикально-модифікованої ринкової системи;
- природно-екологічної стійкості на базі теорії біотичної регуляції навколишнього середовища;

- тісної міжнародної співпраці та кооперації для досягнення цілей стійкого розвитку;
- стійкого соціального розвитку на основі принципу справедливості;
- екологізації суспільної свідомості, що ґрунтується на використанні системи освіти та засобів масової інформації.

Сталий розвиток аграрного сектору є пріоритетним завданням сучасності. Як зазначає О. Фурдичко, для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки необхідним є:

- науково обґрунтувати і розробити систему моніторингу стану сільських територій на державному, регіональному та місцевому рівнях за екологічними, економічними та соціальними показниками їх розвитку;
- розробити структуру індикаторних показників для здійснення контролю за станом сільських територій у розрізі сільських селищних рад, населених пунктів, особистих господарств;
- створити мережу репрезентативних об'єктів у різних регіонах України, враховуючи конкретну екологічну ситуацію, рівень економічного і соціального розвитку;
- провести ретроспективний аналіз та перспективний прогноз їх зростання; на базі репрезентативних об'єктів розробити моделі сталого розвитку агросфери з урахуванням екологічних, економічних і соціальних показників зростання;
- для покращення екологічної стабільності розвитку сільських територій розробити і затвердити "Державну програму управління агроландшафтами до 2025 року" на основі прийнятої в Національній академії аграрних наук України "Концепції управління агроландшафтами";
- для забезпечення комплексного проведення наукових досліджень з проблем сталого розвитку аграрного сектора економіки доцільно об'єднати роботу всіх наукових установ;
- обґрунтувати і здійснювати науковий супровід інноваційних проєктів розвитку аграрного сектора економіки; ☑ наукові дослідження зі сталого розвитку сільських територій України на засадах раціонального природокористування та екологобезпечного агропромислового виробництва[4].

Однією із країн-лідерів агровиробництва у світі, одними із найпотужніших експортерів сільськогосподарської продукції та прикладом сталого розвитку аграрного сектору є США.

У США визначені суспільством пріоритети розвитку сільського господарства та механізми їх забезпечення закріплюються у Сільськогосподарських Актах, практика прийняття та дії яких триває з кінця 20-х років ХХ ст. У лютому 2014 р. в цій країні вступив у дію черговий Фермерський акт (2014 Farm Act), чинність якого передбачена до 2018 р. Розділи цього Закону регулюють взаємовідносини держави та виробників і споживачів сільськогосподарської продукції і продовольства у сферах виробництва продукції рослинництва, молочного та м'ясного скотарства, консервації земель, харчування, розвитку сільських територій, наукових досліджень та дорадництва, енергії, страхування в рослинництві, органічного сільського господарства, локального та регіонального продовольчого забезпечення [5, с. 37].

Одним із основних інструментів реалізації аграрної політики в США та стимулювання розвитку даного сектору є фінансова допомога Уряду країни, яка надається через різноманітні програми підтримки фермерів, пряме та непряме фінансування.

Для детального аналізу розглянемо структуру Бюджету Міністерства сільського господарства США, який у 2016 році склав 148 мільярдів доларів США (рис. 1).

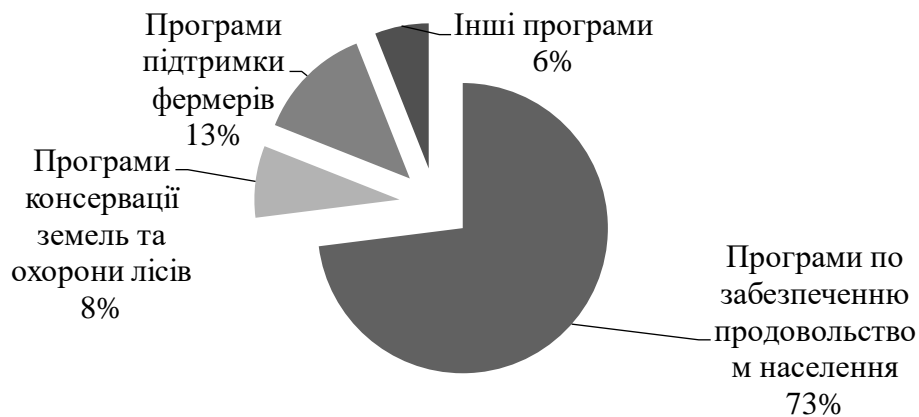

Рис. 1. Структура бюджетних витрат Міністерства сільського господарства США, % [6]

У 2016 році Міністерством аграрної політики США передбачено витрати у розмірі 19,2 млрд дол. на підтримку фермерів, що складає 13% загального бюджету та більше ніж 108 мільярдів дол., що складає понад 73% бюджету на фінансування програм по забезпеченню населення продовольством. Таким чином, презентовані дані доводять, що Урядова підтримка аграрного сектору у США є вкрай потужною. В бюджеті також передбачено більше 19 мільярдів на сільськогосподарські програми, що мають на меті підвищення або стабілізацію ціни та доходів фермерів; програми охорони природних ресурсів і навколишнього середовища; політику в міжнародній торгівлі, що спрямована на створення сприятливих умов для торгівлі американською продукцією; програми маркетингу та розширення попиту з метою підвищення конкурентоспроможності фермерів на зовнішньому та внутрішньому ринках; кредитні програми – страхування сільського господарства.

У 2016 році бюджетом Міністерства сільського господарства США передбачено: \$8.2 мільярди доларів на реалізацію Федеральних програм по страхуванню зернових культур. Така підтримка захищає від втрат сільськогосподарську продукцію на суму більше ніж \$100 мільярдів; \$6.4 мільярди для здійснення кредитування аграрного виробництва, що передбачає допомогу 42 600 фермерам; здійснює підтримку фермерів-початківців за рахунок підвищення фінансової грамотності, надання технічної допомоги; \$6 мільярдів передбачено на кредитування програм "чистого довкілля", розвитку альтернативної енергетики та підтримки розвитку сільських територій. Ці програми дозволяють забезпечити 5,5 мільйонів сільських мешканців удосконаленими технологіями з енергозабезпечення[6].

Окрім прямої та непрямой державної підтримки фермерів та аграрного сектору в цілому, потужним інструментом державного планування та державної системи підтримки сільськогосподарських товаровиробників потужним інструментом підтримки фермерів є дорадництво.

Дорадчі служби в США функціонують при університетах. На федеральному рівні розробляють стратегічні плани з пріоритетних програм діяльності дорадництва. Структура системи фінансування дорадницьких служб представлена на рисунку 2.

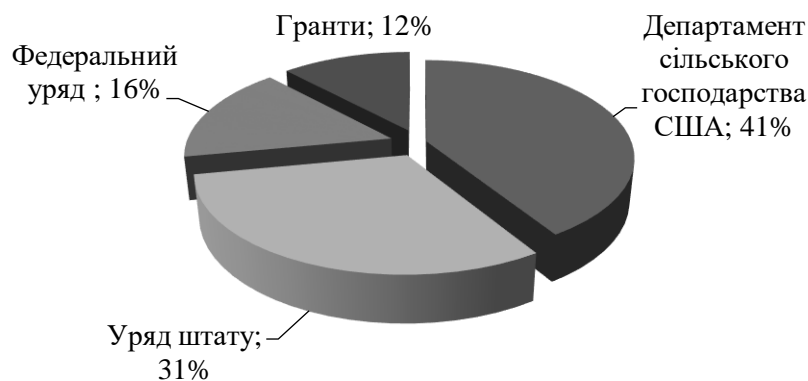

Рис. 2. Структура фінансування дорадчої діяльності в США [6]

Міністерство сільського господарства укладає контракт з університетом штату, відповідно до якого виділяються кошти для забезпечення функціонування дорадчої служби. Своєю чергою, університети організовують діяльність викладачів стосовно надання консультаційних послуг [6].

Організація роботи дорадницьких служб є актуальним питанням і для України. Системний підхід до функціонування аграрного сектору на основі функціонування дорадницьких служб представлено на рисунку 3.

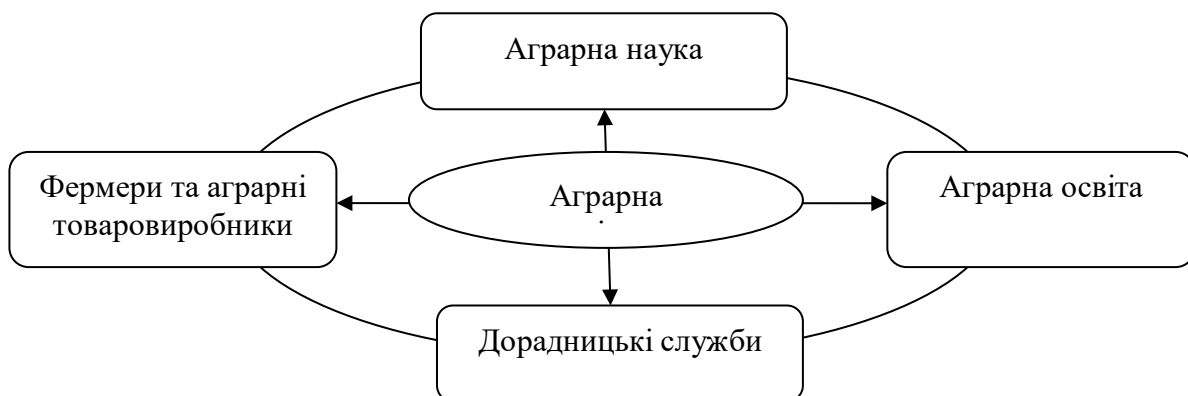

Рис. 3. Системний підхід до функціонування аграрного сектору України на основі діяльності дорадницьких служб [Розроблено автором]

Окрім дорадницьких служб, з метою формування нової генерації успішних лідерів у аграрному секторі в США була втілена програма "4H", яка зорієнтована на надання неформальної освіти молоді віком від 5 до 18 років.

"4-H" є однією з найбільших в США організацій молодіжного розвитку та освіти, яка об'єднує більше шести мільйонів молодих людей по всій території Сполучених Штатів Америки. "4-H" розповсюджена в усіх куточках країни - від міських околиць до сільських громад. Учасниками програми є більш ніж 6 мільйонів молодих людей, з яких 611 800 волонтерів, 3500 фахівців, і понад 25 мільйонів випускників. Назва організації "4H" походить від чотирьох "H" - Head (голова); Heart(серце), Hands(руки), та Health(здоров'я).

Програма фокусується на потребах, проблемах та інтересах молодих людей. Одним із основних концептуальних правил Програми є «Навчання через практику». Через реалізацію запланованих індивідуальних проєктів, зустрічі, групові заходи члени "4H"розвивають нові навички, навчаються працювати у команді, формують лідерські якості[7].

Значна кількість проєктів "4H"реалізується саме у галузі сільського господарства. Такими проєктами можуть бути вирощування тварин, допомога фахівцям у галузі тваринництва по догляду за ними; реалізація проєктів у галузі рослинництва передбачає розведення певного виду культур. Окрім того в рамках програми "4H" широко реалізуються проєкти щодо пропаганди здорового харчування та формування оптимального споживчого раціону.

Програма позитивно впливає як на формування особистості, так і на академічні успіхи молоді. Відповідно до досліджень учасники "4H", шостих та восьмих класів мають вищий рівень оцінок та кращий емоційний стан у школі ніж ті, хто не є учасниками Програми[8].

Висновки. Отже, базуючись на вищенаведеному дослідженні та вітчизняних дослідженнях, проведених науковцями України в цілому та Державної установи "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України" [9] зокрема, доцільно запропонувати ряд заходів по забезпеченню сталого розвитку аграрного сектору України:

1. Розробка стратегії сталого розвитку, яка включила б дві частини: стратегічний аналіз щодо країни і аналіз за секторами та сферами. Детальний аналіз стану природних ресурсів та чинників, які на них впливають, що обґрунтовує завдання та план дій.

2. Орієнтація на сім пріоритетних проблем. Чотири пріоритети: стале споживання та виробництво, зміна клімату, охорона природних ресурсів та розвиток громад. Виокремлення територій, що потребують першочергового захисту і покращення екологічної ситуації та планування окремих заходів. Урахування національних особливостей [9].

3. Залучення професійної команди для прогнозування очікуваних результатів [9].

4. Залучення локальних громад до розробки плану дій щодо забезпечення сталого розвитку аграрного сектору а також реалізації зазначених заходів на місцях. Пропаганда екологічно безпечної продукції та підвищення рівня екологічної свідомості громадян.

5. Державна підтримка розвитку фермерства та розвитку сільських територій із урахуванням принципів сталого розвитку аграрного сектору.

6. Формування нормативно-правової бази з метою заохочення створення дордницьких служб на базах навчальних закладів на засадах самоокупності та самофінансування.

7. Створення Програм з метою залучення дітей та молоді до вирішення проблем аграрного сектору економіки, а також забезпечення їх практичної участі у сільськогосподарському виробництві через спеціальні Програми за аналогією "4H".

Список використаних джерел

1. Буряк Р. І. Сталий розвиток аграрних підприємств: методологія дослідження [Електронний ресурс] / Р. І. Буряк // Агроінком : науково-практичне видання. - 2013. – № 1/3. – С.88-92. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/chem_biol/Agroin/2013_1-3/13_13_18.pdf.

2. Калетнік Г. М. Стратегіко-інституційні засади ефективності використання потенціалу аграрного сектору економіки / Г. М. Калетнік // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2015. – №1. – С. 3-15.

3. Торкатюк В. І. Фінансовий механізм сталого розвитку економіки України [Електронний ресурс] / В. І. Торкатюк, Г. В. Стадник // Матеріали конференції "Формирование экономических структур землеустройства, строительства и управления недвижимостью: состояние, проблемы, решения". – 2013. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/37893/1/9-10.pdf>.

4. Фурдичко О. Сталий розвиток аграрного сектора економіки на засадах раціонального природокористування [Електронний ресурс] / О. Фурдичко // Економіст.– 2011.– №10.– С. 6-8. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2011_10_4.

5. Онегіна В. М. Сталий розвиток аграрного сектора і його інституційне забезпечення / В. М. Онегіна, Н. В. Шибаєва // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. – 2015. – С. 36-37.

6. The official website of the U.S. Department of Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov>

7. What is 4-H? // The Texas A&M University System Extension publications [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tcebookstore.org>

8. Lerner R. M. The Positive Development of Youth: Report of the Findings from the First Four Years of the 4-H Study of Positive Youth Development/ R.M. Lerner, J.V. Lerner, E. Phelps // Tufts University Institute for Applied Research in Youth Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.4-h.org/About-4-H/Research/PYD-Wave-9-2013.dwn>

9. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б.С. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.

Список джерел у транслітерації/References

1. Buriak R. I. Stalyi rozvytok ahrarykh pidpryiemstv: metodolohiia doslidzhennia [Elektronnyi resurs] / R. I. Buriak // Ahroinkom : naukovo-praktychne vydannia, 2013, vol. 1/3, Pp.88-92. Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/chem_biol/Agroin/2013_1-3/13_13_18.pdf.

2. Kaletnik H. M. Stratehiko-instytutsiini zasady efektyvnosti vykorystannia potentsialu aharnoho sektoru ekonomiky / H. M. Kaletnik // Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. –2015. – №1. – S. 3-15.
3. Torkatiuk V. I. Finansovy mekhanizm staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Elektronnyi resurs]/ V. I. Torkatiuk, H. V. Stadnyk // Materialy konferentsii "Formyrovanye ekonomicheskikh struktur zemleustroistva, stroytelstva y upravleniya nedvyzhymosti: sostoianye, problemy, resheniya". – 2013. – Rezhym dostupu: <http://eprints.kname.edu.ua/37893/1/9-10.pdf>.
4. Furdychko O. Stalyi rozvytok aharnoho sektora ekonomiky na zasadakh ratsionalnogo pryrodokorystuvannia [Elektronnyi resurs]/ O. Furdychko // Ekonomist. – 2011. – № 10. – S. 6-8. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2011_10_4.
5. Onehina V. M. Stalyi rozvytok aharnoho sektora i yoho instytutsiine zabezpechennia / V. M. Onehina, N. V. Shybaieva // Ekonomichni problemy staloho rozvytku: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii imeni prof. Balatskoho O. F., m. Sumy, 27 travnia 2015 r. – 2015. – S. 36-37.
6. The official website of the U.S. Department of Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov/>.
7. What is 4-H? // The Texas A&M University System Extension publications. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://tcebookstore.org>.
8. Lerner, R. M. The Positive Development of Youth: Report of the Findings from the First Four Years of the 4-H Study of Positive Youth Development/ R. M. Lerner, J. V. Lerner, E. Phelps // Tufts University Institute for Applied Research in Youth Development. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.4-h.org/About-4-H/Research/PYD-Wave-9-2013.dwn>.
9. Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy / za zah. red. B. Ie. Patona. – K.: Derzhavna ustanova "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy", 2012. – 72 s.

ANNOTATION

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE: THE EXPERIENCE OF THE AGRICULTURAL POLICY IN THE USA

WILLIAM P. SPENCER,
Professor Emeritus
Agricultural and Resource Economics Department,
Colorado State University
Fort Collins, USA

KIRIEIEVA Eleonora,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the
Department of Economics,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

The definition of the sustainable development and the modern problems, which create the necessity of the conception of the sustainable development, such as: the worsening environmental problems, the inevitable depletion of the energy resources and

the rapid population growth have been investigated in the article. The main requirements that are necessary for the sustainable agricultural development have been determined. The experience of the USA in the field of the sustainable agricultural development has been analysed in this scientific research. The tools of the implementation of the conception of the sustainable agricultural development in the USA have been presented. The direct and financial support for agricultural producers in the USA has been analysed. Furthermore, the Extension Service System as a powerful tool of the governmental support for the farmers has been investigated. The role of the youth development programmes in sustainable agricultural development has been determined in the article. To sum up the results of the research the offers to provide sustainable agricultural development in Ukraine based on the experience of the USA and the best national experience have been suggested.

Keywords: sustainable development, agricultural sector, the USA, governmental support, agricultural policy, Extension System.

Fig. 3 Lit. 9.

АННОТАЦИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА: ОПЫТ АГРАРНОЙ ПОЛИТИКИ США

УИЛЬЯМ СПЕНСЕР,
заслуженный профессор,
факультет аграрной экономики и
экономики ресурсосбережения
Государственный университет штата
Колорадо,
Форт Коллинс, США

КИРЕЕВА Элеонора Андреевна,
кандидат экономических наук,
кафедра экономики,
Винницкий национальный аграрный университет
Винница

В статье исследовано понятие устойчивого развития аграрного сектора и рассмотрены проблемы современности, которые обуславливают необходимость формирования и реализации концепции устойчивого развития, а именно: обострение экологических проблем, неизбежное истощение энергетических ресурсов и быстрый прирост населения. Исследованы исходные условия, необходимые для формирования устойчивого развития аграрного сектора. Приведен и проанализирован опыт США по внедрению концепции устойчивого развития. Проанализированы инструменты государственного управления, с помощью которых происходит поддержка и внедрение принципов устойчивого развития аграрного сектора. Изучено государственное прямое и косвенное финансирование аграрного сектора в США. Сельскохозяйственный консалтинг как один из эффективных механизмов государственного регулирования развития аграрного сектора на основе устойчивости в США рассмотрен в статье. Изучен

опыт Америки по реализации программ молодежного развития, целью которых является формирование нового поколения лидеров-аграриев. В результате исследования сформированы предложения относительно возможностей использования опыта США и введение их в отечественную практику с целью обеспечения устойчивого развития аграрного сектора.

Ключевые слова: устойчивое развитие, аграрный сектор США, государственная поддержка, аграрная политика, консультирование.

Рис. 3 Лит. 9.

Інформація про авторів

СПЕНСЕР Вільям - Почесний професор, факультет аграрної економіки і економіки ресурсозбереження, Університет штату Колорадо (США, штат Колорадо, Форт Коллінз, СО 80523-1062)

КІРСЄВА Елеонора Андріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: nora.kirieleva@gmail.com)

SPENCER William - Professor Emeritus, Agricultural and Resource Economics Department, Colorado State University (USA, Colorado State, Fort Collins, CO 80523-1062)

KIRIEIEVA Eleonora – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University (21008, 3. Sonyachna str, Vinnytsia, e-mail: e-mail: nora.kirieleva@gmail.com).

СПЕНСЕР Уильям - Почетный профессор, факультет аграрной экономики и экономики ресурсозбережения, Университет штата Колорадо (США, штат Колорадо, Форт Коллинз, СО 80523-1062)

КИРЕЕВА Элеонора Андреевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: nora.kirieleva@gmail.com).

